

Bartoněk, Antonín

[Teodorsson, Sven-Tage. The phonemic system of the Attic dialect 400-340 B. C. ; Teodorsson, Sven-Tage. The phonology of Ptolemaie koine]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1980, vol. 29, iss. E25, pp. 315-316

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108898>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

damnai laon = überwältigt sie auch eine stolze Gemeinde — str. 224, nebo *Ale. 350 LP: tapferen Mann, dem nur eine Handbreit nach Königsmaß fehlte, kde se basiléon nevztahuje na pacheón* — str. 221). Z mnoha překladů uvedme aspoň dva: překlad slavné Sapfiny básně *Er sieht aus, der Mann, wie ein Bild der Götter* (uvádíme zde německy proto, aby bylo vidět, jak se překladatel vyrovnává s náboženským podtextem výrazu *faínetai*, asi: „zjevuje se mi“), v níž vidí osobní přání básnířčino ke sňatku jedné z jejích družek (str. 199), a dále překlad ze zlomků 89, 90, 92, 94 D rekonstruované Archilochovy bajky (str. 164).

Zvláštní význam mají interpretace jednotlivých termínů. Tak výklad významu dne pro Homéra a pro Archilocha ho vede k výkladu slova *efémeros* u Archilocha jakožto výrazu, jehož plný význam zní: dem Tag unterstellt und seinem Wechsel preisgegeben; zajímavý je i výklad *týché* = vom Erfolg (Archil. 8 D — str. 150) a jeho srovnání např. s pojetím téhož pojmu u Theognida a Pindara (str. 499). Tyto Fränklovy výklady budou mít význam i pro příštího překladatele archaické lyriky, i když místy jeho očekávání nebude splněno. Tak známý obrat z počátku Theognida *sofizómenoí* označuje autor jako „unübersetzbar“ (str. 467*), anebo z Hipponakta známé označení Herma jako vladaře Kyllény (D 4: *K-és palmyn*) překládá neuspokojivě jako „dem Sultan Kyllenes“ (str. 247).

Obsažná kniha se stává přehlednou svým přirozeně historickým uspořádáním. Avšak vyznat se v jejích detailech je velmi obtížné, přestože od str. 581 jsou k ní přidány vynikající „Indices“. První z nich podává systematický a utříděný rejstřík k literárním druhům, k archaickému stylu, k ranému řeckému myšlení a rané řeckému člověku. Ve druhém najdeme řecké termíny, třetí odkazuje na místa u jednotlivých autorů.

Bohatá kniha přináší hojná poučení a často poslouží i jako uvedení do interpretace nesnadných textů řecké archaické tvorby. Proto také ji promineme některé nepřesnosti, jako je např. označení Alkaia výrazem „Junker“ nebo jeho závislých a příbuzných výrazem „Bande“ (str. 214–215).

Radislav Hošek

Sven-Tage Teodorsson, The Phonemic System of the Attic Dialect 400–340 B. C., Acta Universitatis Gothoburgensis, Studia Graeca et Latina Gothoburgensia XXXII, Lund 1974. Stran 326.

Sven-Tage Teodorsson, The Phonology of Ptolemaic Koine, Acta Univ. Gothoburgensia et Studia Graeca et Latina Gothoburgensia XXXVI, Lund 1977. Stran 278.

Na základě důkladného rozboru nápisného materiálu dochází švédský badatel Teodorsson k odvážnému závěru, že se celá řada hláskoslovných změn, které se zpravidla přičítají až helénistickému období, prosadila v hovorové attičtině již před 4. stoletím př. n. l. To platilo podle Teodorssona zejména o monoftongizaci diftongů *ai, ei, oi* a o úženi dlouhých *e*-ových hlásek. Ve skutečnosti se však autorovi podle našeho názoru podařilo dokázat pouze to, že počátky uvedených změn jsou ranější, než se doposud předpokládalo; jejich definitivní prosazení však zřejmě spadá teprve do doby po ovládnutí Řecka makedonskými zbraněmi v 30. letech 4. stol. př. n. l.

Podobnou metodou, jakou zpracovával Teodorsson hláskoslovný systém klasické attičtiny, pokusil se též autor i o fonologickou analýzu řecké helénistické koiné, již se mluvílo v ptolemaiovském Egyptě, tedy mezi léty 332 a 31 př. n. l. Na základě podrobného rozboru jazykového materiálu dochází k překvapujícímu závěru, že řečtina ptolemaiovského Egypta, jak ji máme zachovanou především na nápisech a papýrech, obrází konservativní hovorovou attičtinu vyšších společenských vrstev, tedy nikoli jazykově progresivní lidovou attičtinu, jejímuž fonologickému systému věnoval Theodorsson pozornost ve své shora zmínované první práci. Podle jeho názoru se celá řada hláskových změn, pro něž autor shledal doklady v attičtině již před 4. stol. př. n. l., uskutečnila v ptolemaiovské koiné až o jedno či dvě století později — a některá tu neproběhla vůbec (např. úženi dlouhých *e*-ových hlásek v *i* nebo delabializace *y* v *i*). Tento výsledek autorovy analýzy nás tím více utvrzuje v přesvědčení, že závěry obsažené v zmíněné starší Teodorssonově práci o mimořádně innovačním charakteru klasické attičtiny mají platnost omezenou jen na malou část attické populace ze 4. stol. př. n. l. a že to, co Theodorsson označuje se vztahem k této době jako konservativní

attičtinu vyšších společenských vrstev, byla vlastně attičtina poměrně širokých attických vrstev, oněmi inovačními tendencemi pouze okrajově zasažená.

Antonín Bartoněk

Gajusz Juliusz Cezar, Wojna galijska. Przetłóżył i opracował Eugeniusz Konik. Biblioteka Narodowa, Seria II, Nr. 186. Zakład Narodowy imienia Ossolińskich — Wydawnictwo, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1978. Stran CXXXI + 376.

V době, kdy vycházejí překlady antických děl v nejrozmanitějších moderních jazycích a kdy konkrétně u nás věnují literárnímu odkazu antiky velkou pozornost i péči dokonce dvě ústřední nakladatelství — Svoboda a Odeon —, vzbuzují nové překlady ze starověkého řeckého a latinského písemnictví odborný zájem námnoze jen potud, pokud jde o díla dosud nepřeložená anebo o překlady, které se něčím vymykají z běžných norem.

Nový polský překlad Caesarových Zápisků o galské válce je pozoruhodný především tím, že jej pořídil odborník, který se na tento úkol dlouho připravoval (srov. bibliografické údaje na str. CXXIX). Proto se také vydání nového polského překladu podstatně liší od 16. svazku Antické knihovny, který vyšel roku 1972 v nakladatelství Svoboda. Kdežto české Caesarovy Válečné paměti obsahují ke své první části, tj. k Zápiskům o válce galské, všeho všudy 103 poznámek a zhruba 10 hustě tištěných stránek s vysvětlivkami k vlastním jménům, je polská *Wojna galijska* opatřena 1410 poznámkami pod čarou. Také předmluva se rozsahem značně liší: česká má 21 stránek, polská 129, přičemž počet tiskových znaků na jedné stránce je přes menší polský formát v obou vydáních zhruba stejný.

Náklad 7.000 výtisků, v němž vyšel polský překlad, je však přece jen určitým ukazatelem rozdílnosti čtenářské obce, které je dílo určeno (zmiňovaný český překlad vyšel totiž v nákladu 29.600 výtisků).

Caesarovy *Commentarii de bello Gallico* v novém polském znění s bohatým poznámkovým aparátém jsou tedy pořízeny pro ty uživatele, kterým budou sloužit především k účelům studijním. A že měl E. Konik, profesor starověkých dějin na wrocławské univerzitě, na mysli kromě historiků také archeology, vyplývá z obsahu jeho poznámek i z vědecké orientace samého autora. Proto také v předmluvě pojednává o galských zeměpisných, etnických i společenských poměrech (str. III—XVI), o Caesarovi a jeho době (str. XVI—LXXXVIII) i o římském vojsku (str. LXXXVIII—XCVII) podrobněji než o Caesarově literární činnosti (str. XCVII—CVIII).

Závěrečná kapitola předmluvy (str. CVIII—CXXV), jež se týká osudů Caesarova literárního odkazu ve starověku, středověku i novověku, obsahuje oddíl *Znajomość Cezara w Polsce* (str. CXIV—CXXIII). V něm však mohl E. Konik zachytit jen to nejpodstatnější z materiálu, který při své široce pojaté práci sebral. Plněji ho proto využil v článku se stejným nadpisem, uveřejněném roku 1978 v časopise *Antiquitas* VI (*Acta Universitatis Wratislaviensis*, No 343), str. 3—34.

Josef Česka

Hauptwerke der antiken Literaturen, herausg. von Egidius Schmalzriedt, München 1976, stran XLVIII + 695.

Lexikon „hlavních děl antické literatury“, jenž byl vydán v roce 1976 v Mnichově v rámci edice Kindlers Literatur Lexikon, je určen především pro mládež, může však dobře posloužit i náročnějšímu čtenáři. Vlastnímu slovníku předchází tři pojednání seznamující mladé čtenáře stručně s literaturou řeckou (Walter Jens: *Die griechische Literatur*, str. IX—XIX), římskou (Wolfgang Schmid: *Die Literatur Roms und des Imperium Romanum*, str. XXI—XLI) a s řeckou patrologií (Franz Dölger: *Die griechische Patrologie*, str. XLIII—XLVIII). Cenu těchto úvodů zvyšují přehledy novější literatury, připojené ke každému z nich (všechny tři studie však již byly dříve publikovány v díle *Die Literaturen der Welt in ihrer mündlichen und schriftlichen Überlieferung*, Zürich, Kindler Verlag 1964).

Samotný lexikon je značně rozsáhlý, jak o tom nejlépe svědčí počet stran 673 (slovník je sice výtiskem ve sloupcích, ty však nejsou číslovány). Je tematicky rozdělen do tří částí, jež se však zcela nekryjí se zmíněnými třemi úvodními studiemi, neboť